

**КОНСТИТУЦІЙНА
РЕВОЛЮЦІЯ В ІРАНІ 1905-1911
РОКІВ**

- ◎ Конституційна революція 1905-1911 рр. – буржуазно-демократична революція в Ірані, яка збіглася з національно-визвольним рухом. Вона була викликана засиллям іноземців в фінансово-економічній сфері країни.

Причини революції

- Конституційна революція багато в чому була викликана внутрішньою і зовнішньою політикою правлячої династії Каджарів, які не мали реальної соціальної бази і були змушені маневрувати між аристократичними родами, нацьковуючи їх один на одного.
- З появою у європейських держав імперіалістичного інтересу до Ірану, Каджари намагалися балансувати між Росією і Великобританією, поступово віддаючи ресурси країни іноземним компаніям.
- В результаті політики Каджарів Іран до початку ХХ століття фактично став конгломератом племен і правителів, пов'язаних, як правило, тільки родовими і особистими зв'язками. Національна буржуазія була в корені задушена іноземними монополіями.

- В революції брали участь в рівній мірі національна буржуазія, дрібні ремісники, ліберальні поміщики і селяни.
- Центром конституційного руху стали північні провінції, перш за все Іранський Азербайджан.
- В ході революції було створено Меджліс (парламент), прийнята конституція.

Перший етап революції

Привід і початок заворушень

Безпосереднім приводом до повстання став наказ від 12 грудня 1905 року тегеранського генерал-губернатора Ала ад-Доул бити палицями по п'ятах купців, які підняли ціни на імпортований цукор, нібито порушивши його припис.

Це викликало хвилювання в столиці, які наростали до літа 1906 р.

Якщо взимку повсталі вимагали створити судову палату, перед якою всі будуть рівні, відставки прем'єр-міністра і глави митниць бельгійця Науса, то влітку в Тегерані почалися відкриті демонстрації з вимогою прийняття конституції і скликання меджлісу - парламенту.

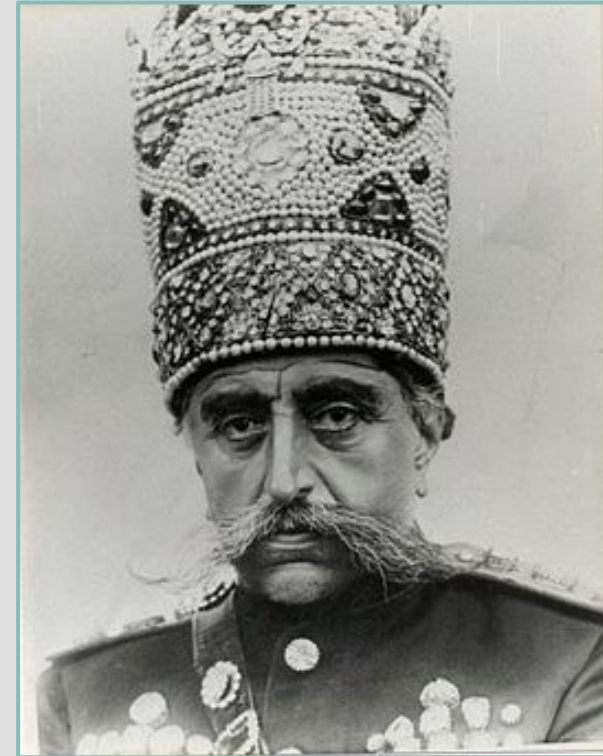
Members of the First *Majlis*
(Oct. 7, 1906—June 23, 1908)

Члени першого меджлісу

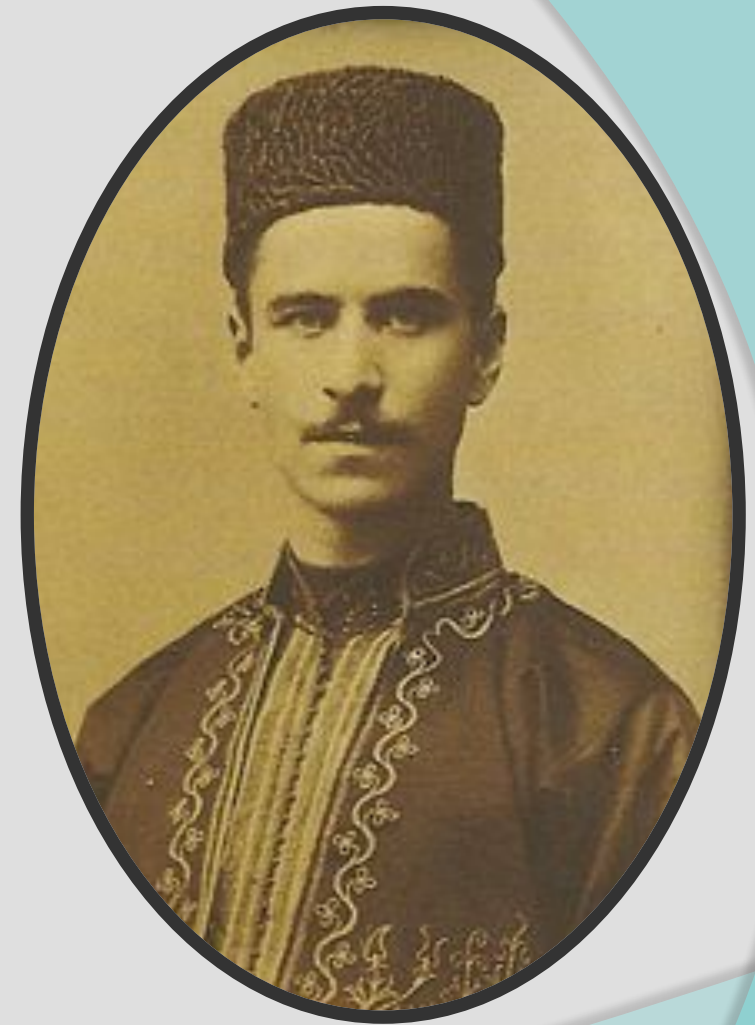
Скликання меджлісу і прийняття першої частини конституції

Усі ці події змусили правителя Ірану Мозафереддін-шаха з династії Каджарів видати 9 вересня положення про вибори в меджліс. Виборчі права отримали лише чоловіки старше 25 років, які користуються місцевою популярністю і відповідні по майновому цензу.

У вересні в Тебрізі був створений перший в історії Ірану енджумен - виборний революційний орган. Йому вдалося врегулювати ціни на хліб, взяти на себе судові функції і охорону безпеки.

До кінця жовтня меджлісом був розроблений проект конституції, що обмежує діяльність шаха і уряду. Однак шахський двір не поспішав приймати цей проект: справа була в тому, що Мозафереддін-шах був тяжко хворий і повинен був скоро померти, а на його місце прийти переконаний реакціонер Мухаммед-Алі, чиїм вихователем, а в майбутньому - радником, був російський агент Сергій Маркович Шапшал.

- Однак хвороба шаха затягувалася, і після внесення деяких змін 30 грудня Мозафереддін-шах був змушений підписати першу частину конституції - положення про права і повноваження меджлісу, після чого через п'ять днів він помер. Після його смерті шахом став Мухаммед Алі.
- Перша частина Основного закону регулювала діяльність меджлісу, віддавала в його компетенцію фінансові питання, передачу державного майна, зміни кордонів держави, видачу позик і концесій, будівництво шосейних і залізних доріг.

Розгін меджлісу

- Шах Мухаммед Алі неодноразово протягом 1907 року намагався розпустити меджліс і скасувати конституцію.
- 22 червня 1908 року у столиці було введено військовий стан, мечеть Сепехсалара з розташованими всередині федаями (вірменські повстанські загони) і муджахидами піддалася артилерійському обстрілу, після чого багато конституціоналістів були заарештовані. На наступний день деякі видавці лівих газет були повішені, а меджліс і енджумени (політичні клуби) оголошувалися тимчасово розігнаними.

Громадянська війна 1908-1909 років

- Правління Мухаммеда Алі призвело до багатьох повстань в різних регіонах країни. В травні 1909 року війська повстанців впевнено виступили до Тегерану, влада шаха Мухаммеда Алі була повалена і перейшла до його сина – султан Ахмад шаха. Після цього був створений тимчасовий орган влади – Директорія з 20 чоловік з широкими повноваженнями.

Другий меджліс і місія Шустера

- 2 листопада 1909 року відбулось урочисте відкриття другого меджлісу, завданням якого було покриття дефіциту бюджету. Були залучені американські фінансові радники на чолі з Морганом Шустером. Метою Шустера було посилення економічної експансії США в країні, тому він вдався до нових іноземних займів. Це призвело до чергових акцій протесту в Ірані та незадоволенню Росії.

Придушення революції. Розділ Ірану.

- З 1911 року Росія та Велика Британія зайнялись придушенням революції та розділом країни. 16 листопада 1911 року російські війська увійшли в Іран. Революційний рух був придушений майже в усій країні. Тимчасовий уряд прийняв умови російського ультиматуму, другий меджліс був розпущений, а скликання третього меджлісу відбулося лише в кінці 1914 року.